

UOT: 336.77

AQRAR SAHƏNİN KREDİTLƏŞDİRİLMƏSİNİN
NƏZƏRİ-METODOLOJİ MƏSƏLƏLƏRİO.V.ABDULLAYEV
AKTN KTİETİ

Aqrar sahənin kreditləşdirilməsinin nəzəri metodoloji məsələlərinin tədqiqi və müasir bazar tələblərinə uyğun kredit növlərinin formalaşdırılmasına yönəlik araşdırmaların aparılması, Azərbaycanda bu sahədə kreditləşmənin təşkilinin təkmilləşdirilməsi üzrə geniş imkanların olduğunu söyləməyə əsas verir.

Açar sözlər: Aqrar sahə, kreditləşmə, nəzəri-metodoloji, təsərrüfat subyekti, səmərəlilik

Aqrar sahənin tam fəaliyyətinin təmin edilməsi və davamlı inkişafı üçün əsas şərtlərdən bir maliyyə təminatıdır ki, bunun da təmin olunma mənbələrindən biri kreditləşmədir. Bu səbəbdən də ilkin olaraq aqrar sahədə kreditləşmənin düzgün və effektiv nəzəri-metodoloji əsaslarının hazırlanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir ki, bu da sonrakı mərhələdə kreditləşmənin praktik olaraq həyata keçirilməsi üçün müsbət zəmin yaradır. Aqrar sahənin kreditləşməsinin təşkilində və kreditləşmə yolu ilə maliyyə vəsaitinin tam olaraq təmin edilməsində ilkin olaraq kreditləşmənin nəzəri metodoloji hissəsinin hazırlanması və mütamadi olaraq bunun ölkədə və dünyada baş verən maliyyə-kredit üzrə dəyişikliklərə uyğunlaşdırılması aqrar sahənin kreditləşməsinin səmərəliliyi üçün hər zaman öz aktuallığını qorumaqdadır.

Kreditləşmənin nəzəri metodoloji məsələləri və onun xarakteristikası

Aqrar sahədə maliyyə çatışmamazlığını aradan qaldırmaq üçün, müəyyən haqq (komisyon və ya faiz) ödənilərək istifadə olunan və müəyyən müddətdən sonra geri ödənilən vəsait kimi istifadə olunan kredit **aqraq kredit** olaraq ifadə olunmaqdadır. Bu tərifdə üç şərt yer almaqdadır. Birincisi mal və ya pul vəsaitinin başqa biri tərəfindən öz ehtiyaclarını qarşılamaq üçün istifadə olunması, ikincisi qabaqcadan müəyyən olunmuş müddət sonunda istifadə olunmuş vəsaitin geri qaytarılması, üçüncüsü istifadə olunmuş vəsaitə görə müəyyən bir haqq (faiz və ya komisyon) ödənilməsidir. Başqa bir ifadə ilə **aqrar kredit** aqrar fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi üçün istifadə etdirilən qısa, orta və uzun müddətli kreditlərdir.

İqtisadi sahələrin kreditləşməsinin bir tərkib hissəsi kimi aqrar sahənin kreditləşməsi aqrar sahənin maliyyə təminatı və inkişafı üçün çox önəmli bir rola malikdir. Əhalinin istehlak fondunun 80%-dən çox hissəsini təmin edən aqrar sahə demək olar ki, hər bir ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təminatçısı kimi çıxış edir. Aqrar sahədə kreditləşmənin düzgün formalaşdırılması, daha mütərəqqi kreditləşmə vasitə və

üsullarının təşkili və tətbiqi son nəticədə onun səmərəliliyi ilə səciyyələnir. Aqrar sahənin kreditləşdirilməsinin metodologiyası dedikdə, bu sahənin kreditləşməsinə ümumi yanaşma və kreditləşmə zamanı istifadə olunan üsul və vasitələrin məcmusu başa düşülür. Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərin istehsal (mövcud istehsal sahəsinin genişləndirilməsi və ya yeni istehsal sahəsinin yaradılması) və dövriyyə vəsaiti təyinatlı kreditlərə tələbatı daha çoxdur. Bu kreditlərin verilmə, istifadə və geri ödəniş mexanizmlərinin düzgün hazırlanması, onların praktik olaraq tətbiqi zamanı öz müsbət səmərəsini verməsi ilə nəticələnir. Aqrar sahədə bir çox fəaliyyətlərin mövsümü olması və fəaliyyət nəticəsinin iqlim şəraitindən aslı olması bu sahənin ayrıcalığını ortaya qoyur. <Maddi istehsal sahəsi kimi kənd təsərrüfatının spesifik xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, burada başlıca istehsal vasitəsi torpaqdır. Kənd təsərrüfatının ikinci bir xüsusiyyəti onun bitkiçiliyə və heyvandarlığa xas olan xüsusiyyətlərdən aslı olmasıdır və burada iqtisadi proseslər bioloji proseslərlə bir-birilə cəmlənir.> (1, 328). Məhz bu səbəblərdən aqrar sahənin kreditləşməsinin nəzəri-metodoloji və hüquqi əsaslarının hazırlanması zamanı yuxarıda qeyd olunan amillər göz önündə tutulmalıdır.

Aqrar sahənin nəzəri-metodoloji məsələlərindən danışarkən kreditlərin təsnifləşdirilməsinə də nəzər salmaq lazımdır. Digər sahələrin kreditləşdirilməsində olduğu kimi aqrar sahədə verilən kreditlər müddətinə, məqsədinə, kreditin təminatına və sairə görə təsnifləşdirilir. Lakin burada təsnifləşdirmə zamanı təsnifləşdirmənin tərkib hissələrinin xüsusiyyətləri aqrar sahənin yuxarıda qeyd olunan spesifik xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla formalaşdırılmalıdır. Burada kreditin əl çatan olması (kənd əhalisinin istifadə edə bilməsi üçün), uzun müddətli olması (aqrar sahədə bir çox fəaliyyətlərin müəyyən dövr keçdikdən sonra nəticə verməsi ilə əlaqədar olaraq), müxtəlif geri ödəniş üsullarının tətbiqi (fəaliyyətin mövsümü olması

və s.), kreditin təminat şərtləri və digər bu kimi məsələlərə diqqət yetirmək lazımdır.

Aqrar sahəyə ayrılan kreditlər əsasən bitkiçiliyə, heyvandarlığa, istehsal və emal müəssisələrinə ayrılan kreditlər kimi qruplaşdırılır ki, bu daxili sahələrində hər birinin özünə məxsus xüsusiyyətləri vardır. Kreditləşmənin nəzəri-metodoloji məsələləri baxımından qeyd olunan aqrar sahələrin öz daxili sahələrinin də (məsələn heyvandarlıq sahəsinin daxili sahələri olaraq damazlıq, südlük və ətlik heyvandarlıq) xüsusiyyətləri ayrıca göz önündə tutulmalıdır.

Aqrar sahəyə ayrılan kreditləri əsasən Kredit İttifaqlarından, Dövlət Kredit təşkilatlarından və Özəl Kredit Təşkilatlarından alınan kreditlər kimi səciyələndirmək olar. Bu kredit təşkilatlarının təklif etdiyi kreditlər və onların şərtləri həmin kredit təşkilatlarının mülkiyyət mənsubiyyəti (dövlət, özəl, dövlət-özəl), maliyyə əldə etmə mənbəyi, xidmət etdiyi müştəri seqmenti, fəaliyyəti üzə əhatə dairəsi və sairədən aslıdır.

Aqrar sahənin maliyyələşmə mənbələrindən biri kimi çıxış edən kreditləşmə həm ölkə daxili və həm də beynəlxalq (ölkə xarici) mənbələr hesabına həyata keçirilə bilər. <Beynəlxalq kredit rəsmi və özəl ola bilər. Rəsmi kreditləri beynəlxalq və regional kredit təşkilatları, dövlətin mərkəzi və yerli orqanları təklif edir. Rəsmi kreditlər ölkələrə imtiyazlı, qeyri bazar şərtləri ilə təqdim olunur və onların mənbəyi vergi ödəyicilərinin büdcə vəsaitləri hesabına olur.> (2, 312). Aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektləri çox sayda ölkə daxili qaynaqlardan kredit ala bilərlər. Bu qaynaqlar bir-birindən təşkil olunma və işləyiş formasına görə fərqlənən müxtəlif kredit təşkilatlarından ibarətdir. Bunlara Dövlət Aqrar Kredit təşkilatları, Kredit ittifaqları, mərkəzi banklar, özəl banklar və bank olmayan kredit təşkilatları aiddir.

Aqrar sahəyə xidmət edən kredit təşkilatlarının çox vaxt ya təsis payının bütünü və ya bir hissəsi dövlətə aid olur. Bir çox ölkədə bu cür kredit təşkilatları qurulmuşdur ki, ölkəmizdə buna misal olaraq Aqrarkredit SKT-nı və Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Kənd Təsərrüfatı Kreditləri üzrə Dövlət Agentliyini göstərmək olar. Bu kredit təşkilatlarının əsas məqsədi aqrar sahənin maliyyə ehtiyacını kredit verilməsi yolu ilə təmin etmək və daha yaxşı şərtlərlə kredit verməkdir.

Təsərrüfat subyektlərinin pul vəsaitlərinin mənafe ümumiliyi əsasında könüllü birləşdirməsi yolu ilə özlərinin qarşılıqlı kreditləşməsi üçün yaratdıqları daha bir kredit təşkilatı Kredit İttifaqlarıdır. Kredit İttifaqları əsasən ucuz kredit əldə etmək, aqrar məhsulların emalı, satışı və sair bu kimi bəlli məqsədlər üçün təşkil olunur.

Digər qaynaqlardan biri də özəl kredit təşkilatlarıdır ki, bunlarada fəaliyyət sahəsinin bir hissəsi aqrar sahə olan özəl banklar, MMC şəklində qurulmuş Kredit Təşkilatları və sair kredit təşkilatları aiddir. Ancaq bu

kredit təşkilatların çoxu qısa müddətli və digər kredit təşkilatlarına nisbətə daha yuxarı faizlə kredit verməkdədir. Bu kredit təşkilatlarıyla daha çox kənd təsərrüfatı məhsulu emalı və istehsalı ilə məşğul olan kiçik müəssisələr çalışmaqdadır.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi qaynaqlardan biridə Mərkəzi Banklardır. Bir çox İEOÖ-lərdə Aqrar sahəni kreditləşdirmək məqsədiylə Mərkəzi Banklar müəyyən fəaliyyətlər həyata keçirir. Mərkəzi Banklar çox vaxt aqrar sahənin kreditləşdirilməsinə Kredit təşkilatlarını maliyyələşdirmək yolu ilə kömək edir.

Kredit qaynaqlarının çox olması kredit təşkilatları arasında rəqabət yaradır və bunun nəticəsində kredit verilmə şərtləri daha da yaxşılaşır ki, buda aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektlərinin xeyrinə olur.

Aqrar sahənin kreditləşdirilməsinin nəzəri metodologi əsaslarından danışarkən kreditləşmə prosesi də əl alınmalıdır. Kreditləşmə prosesi müştərinin kredit təşkilatına müraciətindən krediti banka geri ödəməsinə qədər olan bir əməliyyat dövrünü əhatə edir. Bu dövr kredit alan təsərrüfat subyekti və bank üçün həm mövcud kreditləşmə, həm də gələcək əməkdaşlıq üçün əhəmiyyətlidir. <Kreditləşmə prosesini iki mərhələyə bölmək olar. Birinci mərhələdə kreditin verilib-verilməməsinə müəyyən etmək üçün müştərinin təqdim etdiyi kredit ərizəsi dəqiq təhlil edilir. Bundan sonra bank ilə müştəri arasında kredit münasibətinin tənzimlənməsi üçün kredit müqaviləsi imzalanır. Kreditləşmə prosesinin birinci mərhələsi məsuliyyətli mərhələ sayılır. Belə ki, bank bu mərhələdə kredit riskinin yaranmasının qarşısını almaq imkanına malikdir. Kreditləşmə prosesinin ikinci mərhələsində bank verilmiş kreditin məqsədli istifadə edilməsi üçün borcalanın cari fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir.> (2, 53)

Aqrar fəaliyyətin kreditləşdirilməsini həmçinin nəzəri olaraq özü-özlüyündə üç itiqamətə ayırmaq olar. Bunlardan **birincisi** qısa müddətli dövriyyə vəsaiti kreditləridir ki, bu kreditlər toxum, şitil, yem, kimyəvi maddə və gübrə, dərman, yanacaq və digər bu kimi xərclərin qarşılanması üçün, o cümlədən nağd vəsait çatışmamazlığının aradan qaldırılması üçün istifadə olunur. **İkincisi** orta müddətli investisiya və təchizat kreditidir ki, bu kreditlər kənd təsərrüfatı avadanlıqları, texnikaların təkər və bu kimi ehtiyat hissələrinin alınması, böyük və kiçik baş cins heyvanların alımı, əkilmək üçün meyvə ağaclarının alımı və sair üçün istifadə olunur. **Üçüncüsü** uzunmüddətli olaraq istifadə olunan böyük həcmli investisiya layihələri üçün ayrılan kreditlərdir ki, bu kreditlər aqrar istehsal sahələrinin yaradılması və inkişafı üçün ayrılır.

Aqrar sahənin kreditləşdirilməsinin məqsədi aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin maliyyə çatışmamazlığını qarşılayaraq, gəlirlərini artırmaq və bunun nəticəsində fəaliyyət və həyat səviyyələrinin yüksəldilməsinə kömək etməkdir. Aqrar

fəaliyyətin xüsusən də istehsalın kreditləşdirilməsinin əsas məqsədləri kimi aşağıdakıları göstərmək olar:

- İstehsalçının aqrar müəssisə yaratmasına və ya mövcud müəssisəsinə genişləndirməsinə köməklik göstərmək;
- İstehsalçıların dövrüyyə vəsaitləri ehtiyaclarının qarşılınması;
- Aqrar sahədə istehsalın məhsuldarlığını artırmaq və yeni məhsulların istehsalına kömək etmək;
- Aqrar məhsulların satışını asanlaşdırmaq və satış həcminin artırılmasına köməklik göstərmək;

Aqrar sahənin kreditləşdirilməsi aqrar siyasətin tətbiq olunmasında, aqrar sahədə yeni islahatların aparılmasında önəmli rol oynadığı üçün dövlət üçün də böyük önəm daşımaqdadır. <Dövlətin aqrar siyasətinin ana xətti əhalinin ərzaqla təminatı, sənayeni isə kənd təsərrüfatı xammalı ilə fasiləsiz təmin etməkdir.> (1, 322). <-aqrar bölmədə istehsalın satabilliyini təmin etmək məqsədilə dövlət büdcəsindən dotasiyalar, investisiya qoyuluşları, maliyyə yardımları və digər iqtisadi mexanizimlərdən (güzaştli vergi, qiymətlərin tənzimlənməsi, fermer təsərrüfatlarının məhsullarının reallaşdırılması) vasitəsindən istifadə olunmalıdır.> (1, 323).

Aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektləri öz fəaliyyətləri üçün lazım olan vəsaiti öz vəsaitləri hesabına təmin edə bilmədikləri zaman kredit tələbinə ehtiyac yaranmaqdadır. Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin kredit ehtiyacını yaranan səbəblər ümumi olaraq dörd qrupa ayrılmaqdadır.

1. İqtisadi və sosial səbəblər
2. Təbii hadisələr
3. Xəstəliklər və zərərər
4. Qlobal hadisələr

Aqrar sahədə kredit ehtiyacı doğuran əsas səbəblərdən biri iqtisadi və sosial səbəbdir ki, bu da təsərrüfat subyektlərinin kifayət dərəcədə böyük olmaması, vəsait çatışmamazlığı, bazar üçün məhsul istehsalını artırmaq, məsuldarlığı artırmaq, qiymətdəki dalğalanmalar və sair faktorlardan qaynaqlanır.

Xüsusən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin xüsusən böyük bir əhali kütləsinə xidmət edəcək və böyük bir işçi qüvvəsini saxlaya biləcək böyüklükdə deyillər. Buna görə də təsərrüfat subyektləri inkişaf etmək və gəlirlərini artırmaq üçün böyümək məcburiyyətindədirlər. Bunun üçün onlar yeni torpaq sahəsi almalı və ya icarəyə götürməli, əkinçilikdə toxumlarını və ya heyvandarlıqda damazlıq cinslərini dəyişməli, yeni avadanlıq və texnikalar almalı, yeni texnologiyaları tətbiq etməli, tikililərini yeniləməli və ya böyütməli, işçi qüvvəsini artırmalıdır. Bütün bunları etmək üçün isə təsərrüfat subyektlərinin əlavə maliyyə vəsaitinə ehtiyacları vardır. Təsərrüfat subyektləri bu vəsaiti öz yığımları hesabına edə bilmədikdə kreditdən istifadə

edirlər. Bundan başqa aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin məhsuldar və rentabelli işləmələri üçün əlavə dövrüyyə vəsaitinə ehtiyacları vardır ki, bunu da onlar kredit hesabına ödəyə bilirlər. Məhz bu qeyd olunanların təmin olunması üçün kreditləşmənin nəzəriyyə və metodologiyasını ilkin olaraq elə hazırlamaq lazımdır ki, bunlar praktik olaraq tətbiq olunduğu zaman kredit alanlar üçün təklif olunan kreditlər mütərəqqi, istifadə oluna bilən, əlçatan və səmərəli olsun.

Kreditləşmənin nəzəri metodoloji məsələlərinin qiymətləndirilməsi

Aqrar fəaliyyətin kreditləşdirilməsinin nəzəri metodoloji məsələləri araşdırılarkən, əsasən kreditləşmə zamanı istifadə olunan üsul və vasitələrin hazırlanması zamanı aqrar fəaliyyətin necə formalaşdığı və kreditə olan ehtiyacın yaranma səbəbləri diqqətlə tədqiq olunmalı və düzgün qiymətləndirilməlidir. Aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyət göstərdiyi sahələr fərqli olsada, ümumilikdə bir təsərrüfat subyektinin məhsuldar fəaliyyət göstərməsi üçün toplam kapitalın 25%-ni torpaq, 25%-ni bina, 25%-ni heyvan, 10 %-ni maşın və avadanlıq, 10%-ni xammaddə və 5%-ni isə nağd vəsait təşkil etməlidir. Yuxarıdakı rəqəmlərdən göründüyü kimi aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinə lazım olan kapitalın 50%-ni dövrüyyə kapitalı təşkil etməkdədir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektlərinin dövrüyyə kapitalı çatışmamazlığı olması ilə bərabər, bu kapitalın yuxarıdakı kimi bölgüsü lazım olan səviyyədə və ölçüdə deyildir. Məsələn torpağın alınmasına ayrılan vəsaitə nisbətən torpağın inkişaf etdirilməsinə (məsələn münbütləşdirilməsinə) ayrılan vəsaitin az olması, təsərrüfat subyektlərinin ekstensiv yolla böyümək istəməsi, yəni avadanlıq və maşınların yenilənməsi və ya alınmasına yönəldilmiş vəsaitin azlığı avtomatlaşdırmanın və komputerləşmənin çatışmamazlığını göstərir.

Qeyd olunan problemləri dəf etmək və təsərrüfat subyektlərinin məhsuldar fəaliyyət göstərmələrini təmin etmək üçün bu subyektlərin kredit istifadə edərək təməl kapital ehtiyatlarını gücləndirmələri məqsədə çatmaq üçün düzgün seçimlərdən biri ola bilər ki, bunu üçün də ilkin olaraq kreditləşmənin nəzəri-metodologiyası düzgün işlənib hazırlanmalıdır.

Kreditləşmənin nəzəri metodoloji məsələləri tədqiq edilib qiymətləndirilərkən kredit ehtiyacını yaranan səbəblər və kreditə tələbat düzgün araşdırılmalı və kreditləşmənin üsul və vasitələri hazırlanarkən göz önündə tutulmalıdır.

Aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin gəlirləri mövsüm və aylara görə dəyişdiyindən təsərrüfat subyektlərinin istər tədarük, istər istehsal, istərsədə relizasiya işində maliyyə çatışmamazlığı çətinliyi ilə qarşılaşmaqdadırlar. Bütün

bu qeyd olunan səbəblərin nəticəsində aqrar sahədə çalışan subyektlərin kreditə olan ehtiyac və tələbləri günü gündən artmaqdadır. Aqrar sahədə çalışan hüquqi və fiziki subyektlərin kredit ehtiyacını yaradan səbəblərdən biri təsərrüfat subyektlərinin bazar üçün istehsal etdikləri məhsulları artırmaq istəyidir. Bu zaman təkcə kəmiyyət deyil həm də istehlakçı məm-nuniyyətidə nəzərə alınmalıdır. İnkişaf Etmiş Ölkələrin xüsusən aqrar sahə üzrə inkişaf etmiş ölkələrin təsərrüfat subyektləri bazara yəni istehlakçıya yönəlik fəaliyyət göstərməkdədir. Bu zaman subyekt marketing tədbirləri də həyata keçirməlidir ki, buda əlavə vəsait gərəkəndir. <Marketing – ehtiyacların və tələbatların mübadilə vasitəsi ilə ödənilməsinə yönəl-dilmiş insan fəaliyyəti növüdür.> (3, 10). <Marketing konsepsiyası iddia edir ki, təşkilatın məqsədlərinə nail olmasının rəhni məqsədli bazarın ehtiyaclarının və tələbatlarının müəyyənləşdirilməsində və arzu olunan qənaətbəxşliyin rəqiblərdəkindən daha səmərəli və məhsuldar üsullarla təmin etməkdədir.> (3, 22)

Bundan başqa kredit ehtiyacını yaradan başqa bir faktor kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərindəki dalğalanmalardır. Kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərinin düşməsi bu sahədə çalışan subyektlərin gəlirini aşağı salır ki, bununda müqabilində təsərrüfat subyektlərinin mənfəət əldə etməsi bu qiymətlərin düşüb qalxmasına bağlı olmaqdadır. Buna görə də təsərrüfat subyektlərinin qiymət düşüşündən zərər görməməsi üçün qiymətlərin qalxmasını gözləməlidir ki, bu zaman kəsiyində onların müvəqqəti maliyyə vəsaitinə ehtiyacı yaranmaqdadır. Bu vaxt subyektlər kreditdən istifadə edə bilirlər.

Alınan kreditin aqrar sahədə çalışan təsərrüfat subyektinin inkişafına və həyat səviyyəsinin yüksəl-dilməsinə kömək edə bilməsi üçün bu kreditin məqsədə uyğun şərtlərlə alınması və düzgün bir şəkildə istifadə olunması lazımdır. Təsərrüfat subyektinə verilə biləcək kredit onun şəxsi keyfiyyəti, iş təcrübəsi və maliyyə gücü ilə bilavasitə bağlı olduğu üçün, bu yönərini daim inkişaf etdirib gücləndirməsi lazımdır. Qeyd olunduğu kimi aqrar sahədə çalışan təsərrüfat

subyektlərinin maliyyə çatışmamazlığını aradan qaldırmaq üçün əsas yollardan biri kreditin əldə olunmasıdır ki, bu krediti də düzgün bir şəkildə istifadə etmək çox da asan deyildir. Bu səbəbdən də bəzi təsərrüfat subyektləri aldıkları kreditlə öz işini və gəlirini artırarkən, bəzi təsərrüfat subyektləri isə ziyan etməkdədir. Bunun üçün kredit istifadə edərkən kreditin alınmasının doğru və ya yanlış addım olmasını, kreditin alınma zamanını, kreditin müddətini, faizini və geri ödəniş şərtini daha diqqətlə gözdən keçirmək lazımdır. Bunun üçün həm kredit alan sahibkar həm də bank bir-birlərinə qarşı dürüst olmalı və hər iki tərəfin səmərəli fəaliyyət göstərmələri üçün bir-birlərinə lazımı dəstəyi göstərməlidirlər.

Aqrar sahənin kreditləşdirilməsi kənd təsərrüfatının inkişafına kömək etməyi ilə bərabər bütün ölkə iqtisadiyyatının inkişafında önəmli rol oynamaqdadır. Aqrar sahənin kredit ehtiyacının qarşılandığı ölkələrdə kənd təsərrüfatı yaxşı inkişaf edərkən, bu ehtiyacın qarşılanmadığı ölkələrdə isə kənd təsərrüfatı inkişafdan geri qalmışdır. Bu məqsədlə aqrar sahənin kreditləş-dirilməsi kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın artırıl-masına və aqrar sənayenin inkişafına kömək etməklə ölkə əhalisinin, xüsusilə kənd əhalisinin yaşayış səviyyəsinin artırılmasına kömək edir. Bunun üçün də ilk olaraq kreditləşmənin təməlini yəni nəzəri-metodologiyasını düzgün formalaşdırmaq lazımdır ki, daha sonra bu nəzəri-metodologiya əsaslanıb kredit-ləşdirmə həyata keçirərkən səmərəli sonluq əldə edilsin. Kreditləşmənin nəzəri-metodoloji məsələləri tədqiq edilərkən aqrar sahədə fəaliyyət göstərən maliyyə ehtiyatı və gücü az olan kənd təsərrüfat subyektlərinin kreditləşməsi də diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Çünki kifayət qədər kredit ala bilən və maliyyə ehtiyacını təmin edən aqrar sahədə fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektləri kapital, torpaq və əmək kimi istehsal faktorlarından bir yerdə səmərəli istifadə etməklə öz fəaliyyətlərini genişləndirərək gəlirlərini artırmaqdadırlar.

ƏDƏBİYYAT

1. H.B. Allahverdiyev, K.S. Qafarov, Ə.M. Əhmədov. İqtisadiyyatın Dövlət Tənzimlənməsi. Bakı, "İqtisad Universiteti", 2002. 447 s. 2. Z. Məmmədov. Pul, Kredit, Banklar. Bakı, "İqtisad Universiteti", 2010. 425 s. 3. Filip Kotler. Marketingin Əsasları, tərcümə edən "Ergün" firması, Bakı, "Ergün" 1993, 559 s.

Вопросы методологической теории кредитования аграрного сектора

О.В.Абдуллаев

Исследование теоретико-методологических вопросов кредитования аграрной сферы и проведение исследований, направленных на формирование видов кредита, соответствующих современным рыночным требованиям, дает основание говорить о наличии широких возможностей по усовершенствованию организации кредитования в указанной сфере в Азербайджане.

Ключевые слова: аграрный сектор, кредитование, предпринимательство

Theoretical and methodological matters of crediting agrarian area

O.V.Abdullayev

Research of theoretical and methodological matters of crediting agrarian area and conducting studies focused on the formation of types of credit in accordance with the requirements of modern market gives ground to say that there are great opportunities on developing organization of crediting this area in Azerbaijan.

Key words: agrarian area, crediting, theoretical and methodological, ownership, efficiency